

การทำสงครามระหว่าง ปัตตานี, อยุธยา และกรุงเทพฯ

ชาติ ศิลปกรรม

ศึกปัตตานี ครั้งที่ ๓

ในขณะที่นครรัฐปัตตานีกำลังเตรียมพระราชพิธีสมุพร กลับมีกองทัพกรุงศรีอยุธยาที่พร้อมรบยกพลขึ้นบก หน้าอ่าวปัตตานี ด้วยกษัตริย์อยุธยาต้องการครอบครอง เมืองท่าปัตตานีไว้เป็นของตนคู่กับนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นท่าเรือนานาชาติไปแล้ว

ศึกปัตตานีครั้งที่ ๓ นี้ตกในปี พ.ศ.๒๑๗๔ ในรัชกาลที่ ๒๔ แห่งกรุงศรีอยุธยา คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองตอนต้น โดยอยุธยาส่งทูตไปขอความช่วยเหลือจากบริษัทฮอลันดา ที่ปัตตาเวียจาการ์ตา ให้ส่งเรือรบพร้อมปืนประจำเรือและทหาร จำนวนหนึ่งประมาณ ๑๕๐ นายมาช่วยบุกปัตตานี แต่พอกองทัพสยามมาถึงเมืองปัตตานีกลับไม่เห็นเงากองทัพช่วยรบของฮอลันดา ทำความผิดหวังให้กองทัพอยุธยาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีข่าวเป็นเชิงลับที่ปกปิดกันในวังสุลต่านว่า รายาอูรหรือสุลต่านซ็อนแผนอยุธยาโดยส่งเสนาบดีคนสำคัญไปลอบบีฮอลันดาด้วยการตอบแทนด้วยผลประโยชน์ทางการค้าอย่าให้ช่วยอยุธยา

อย่างไรก็ตาม ออกญาเดโช แม่ทัพอยุธยา ก็ยกพลขึ้นบกตามกำหนดการ ฝ่ายปัตตานีแม่ทัพสุลต่าน และหน่วยรบทุกเหล่าออกรบเต็มอัตราศึก โดยมีกองทัพจากยะโฮร์และตรังกานูมาตีตลบหลังกองทัพอยุธยาทั้งซ้ายขวา ด้วยกองทัพม้า กองทัพช้างและกองทัพเรือโดยชุมนุมอยู่ในทะเลเล็ก พอได้สัญญาณปืนใหญ่ก็วิ่งเล่นเรือมุ่งเข้ามาสู่ อำเภอหน้าเมือง จากการกระหน่ำยิงของพญาปืนใหญ่ทั้ง ๓ ที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ ทำให้กองทัพอยุธยา พ่ายแพ้อย่างยับเยิน และฝ่าวงล้อมออกไปทางทะเลกลับอยุธยาด้วยการรบประมาณ ๑๖ วันนับว่าออกญาเดโช เป็นแม่ทัพที่ยอดเยียมมาก เพียงแต่ขาดความเชี่ยวชาญในตำราพิชัยสงครามเท่านั้น

สาเหตุความพ่ายแพ้

สาเหตุความพ่ายแพ้ในศึกปัตตานีครั้งนี้มีบริบทที่บอกได้ว่าอยุธยาแพ้ เพราะอะไรดังนี้

๑. ไม่ใช้ตำราพิชัยสงคราม
๒. ไม่ได้สำรวจภูมิประเทศ, โจมตีแต่ด้านหน้าชายทะเลด้านเดียว
๓. ไม่คาดคิดว่า ปัตตานีจะลาดโดยใช้กองทัพมาตีชนาบแบบคืบหน้า
๔. ไม่คาดคิดว่า ปัตตานีจะทุ่มกองเรือรบอยู่ในทางทะเลเล็ก
๕. ไม่คาดคิดว่า ฮอลันดาจะไม่มาช่วยตามสัญญา
๖. คิดไม่ถึงว่าปัตตานีจะซ้อนแผนด้วยการหยุดการช่วยรบจากฮอลันดาด้วยวิธีการทูต
๗. กองทัพเรืออยุธยาเดินทางมาไกลทหารอ่อนล้าจากการเดินทางและขาดเสบียงอาหาร

๘. ฝ่ายอยุธยาประมาณว่า สุลต่านเป็นผู้หญิงประมาทในกลศึกและการรบ เหมือนนักการเมืองบางคน เคยตำหนักรัฐมนตรีผู้หญิงว่า “อีโง่” และ ดร.คนหนึ่งก็ตำหนักขออก TV เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๖ ให้คนฟังทั้งประเทศว่า “อีชนัติน” แม่ทัพแบบนี้รบเมื่อไรก็แพ้เมื่อนั้นด้วยพื้นฐานทางจิตไม่เข้มแข็งและประเมินฝีมือคู่ต่อสู้ต่ำไป

ศึกปัตตานี ครั้งที่ ๔

หลังสงครามสุลต่านก็ได้ทำพิธีอภิเษกราชบุตรเขยที่ช่วยรบจนชนะศึกอยุธยาด้วยความปลานปลื้มปิติยิ่ง ซึ่งงานอภิเษกรวมทั้งงานฉลองชัยชนะศึกครั้งยิ่งใหญ่ทำให้ประชาชนทุกคน เสนาบดี ราชสำนัก แยกต่างเมือง พ่อค้า แม่ขายร่วมกันชื่นชมยินดีในชัยชนะที่ได้ร่วมเสี่ยงชีวิตมาด้วยกันอย่างเข้มแข็งอดทน เมื่อเสร็จสิ้นงานแล้ว ราชบุตรเขยรายยังดีเปอร์ด่วนมุดอร์ ก็ขอประทับอยู่ปัตตานีต่อไปเพื่อปกป้องนครรัฐปัตตานีจากศึกอยุธยาครั้งต่อไป

ในปี พ.ศ. ๒๑๗๖ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยายังใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบเดิม โดยส่งราชทูตไปนครปัตตานีขอความช่วยเหลือจากฮอลันดาอีกครั้ง ฮอลันดาตกลงใจว่าจะส่งเรือรบจำนวน ๖ ลำ มาช่วยพร้อมทหารและอาวุธประมาณ ๘๐๐ คนเศษ โดยให้ออกญาเดโชเป็นแม่ทัพอีกครั้ง เพื่อแก้ตัวโดยโปรดให้นำทหารมา ๖,๘๐๐ คนเศษ พร้อมเรือรบ ๑๓๐ ลำ โดยมุ่งมั่นจะเอาชนะปัตตานีให้ได้ เมื่อยกกองทัพเรือมาถึงปัตตานี ก็โจมตีทันทีโดยไม่รีรอเหมือนครั้งก่อน โดยหวังว่าเรือรบ ๖ ลำพร้อมทหารจะมาช่วย แต่การสู้รบดำเนินไปถึง ๔ เดือนเศษ กองทัพอยุธยาก็ไม่สามารถเอาเมืองปัตตานีได้ เพราะใช้กลยุทธ์ที่ซ้ำๆ เดิมๆ คือ รมซึ่งหน้าใช้กำลังโหมกระหน่ำรื้อให้เพื่อนมาช่วย

ฝ่ายปัตตานีแม้ว่าใช้ “กลราชปัญญา” แบบเดิมแต่ก็ได้ผลกว่า โดยส่งเรือรบและคณะทูตไปลอบซื้อฮอลันดาเอาไว้ แม้ว่ากองทัพเรือฮอลันดา ออกทะเลมาแล้วเกือบถึงปัตตานีแต่ด้วยการเจรจาจากทูตลั่นทองจากสุลต่าน ก็สามารถยับยั้งฮอลันดาเอาไว้เป็นครั้งที่ ๒ ทำไมอยุธยาไม่คิดแบบนี้บ้าง แก่เกมไม่เป็น!!

ในที่สุดกองทัพอยุธยาขาดเสบียงอาหารทยอยทัพไปพักพลที่สงขลาเกือบเดือนจึงตัดสินใจเดินทางกลับกรุงศรีอยุธยา

สุดต๋านปัตตานีองค์ที่ ๑๐

หลังสงครามแล้ว ๒ ปี คือ พ.ศ.๒๑๙๘ สุดตานีถูกก๊อญก๊อญพระชนม์ ที่ประชุมเสนาบดีและพระประยูรญาติตกลงใจให้รายาญิงขึ้นครองราชย์เป็นสุดต๋านปัตตานี องค์ที่ ๑๐

พระราชกรณียกิจ

สุดต๋านองค์ที่ ๑๐ ทรงมีพระราชกรณียกิจ น่าสนใจ ดังนี้

๑. ทรงโปรดการเพาะปลูกทุกชนิดและส่งเสริมราษฎรให้ผลิตเพื่อจำหน่ายและส่งออก
๒. ทรงโปรดการค้าขายสินค้าทุกชนิดในปัตตานีและสินค้าแปลกๆ ต่างเมืองมา โดยสนับสนุนให้ราษฎรผลิตสินค้า เพื่อจำหน่ายและส่งออกต่างประเทศใกล้ไกล
๓. ทรงแต่งเรือสำเภาบรรทุกสินค้าไปค้าขายต่างเมืองและต่างประเทศ โดยมีกัปตันทั้งชาวมุสลิม ชาวโปรตุเกส ชาวจีน โดยการจ้างบังคับเรือในแต่ละเที่ยวขนสินค้า กัปตันพวกนี้จะได้ชื่อว่า “กัปตันรายา” คือกัปตันสังกัดสุดต๋านโดยตรง
๔. และที่สุดยอดเยี่ยมกว่านั้น รานีญิงได้ใช้ “กลราชปัญญา” โดยเสด็จไปเยือนกรุงศรีอยุธยาอย่างกล้าหาญ และลงนามในบันทึก ความเป็นมิตรต่อกันทำให้เกิดความสงบสุขไปได้นานพอสมควร และเป็นไปได้ว่าพระนางมีเรือรบฮอลันดาคอยคุ้มกัน อย่างไรก็ตามก็แสดงว่ารานีญิงยอดเยี่ยมมากด้วยไม่เคยมีกษัตริย์ผู้หญิงเมืองใดเสด็จอย่างเป็นทางการไปสู่ราชสำนักอยุธยามาก่อน

กลอุบายใหม่ของอยุธยา

จากการแพ้ศึกปัตตานี ๓ ครั้งของกรุงศรีอยุธยาคงเข็ดเขี้ยวเดี้ยวฟันไปนาน เพราะการแพ้ศึกที่ผ่านมาอยุธยาแบบเดิม กลยุทธ์ก็ไม่มีอะไรใหม่ โจมตีทิ้งหน้า โหมกระหน่ำด้วยกำลังทหาร ออกปากให้เพื่อนต่างชาติมาช่วยรบ เมื่อหมดทางครอบครองปัตตานีก็มาขอกันซึ่งหน้าโดยแต่งกองทัพเรือเล็กๆ ให้ออกญาเดโชเป็นราชทูตไปขอร้องให้ปัตตานีเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา ดูไม่น่าเป็นไปได้ รายาญิง สุดต๋านปัตตานีองค์ที่ ๑๐ พิโรธมากที่อยุธยาดูหมิ่นอธิปไตยของพระองค์และนครรัฐปัตตานี ฝ่ายพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยาก็ไม่พอใจเช่นกันที่นครรัฐเล็กๆ เช่น ปัตตานีมาแข่งรัศมีกับกรุงศรีอยุธยา “นครทองคำแห่งตะวันออก” รองลงมาจากจีนเท่านั้น แต่ในปี พ.ศ.๒๑๙๔ รานีญิงกลับสละราชสมบัติให้กับราชวงศ์กัณทัน

สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเป็นโอรสลับของสมเด็จพระเอกาทศรถ (พระองค์ขาว) กับนางอิน หญิงกำพร้าบนเกาะอิน ต่อมาเมื่อราชโอรสจึงโปรดให้นำไปอภิบาลในวังพร้อมกับเจ้าพี่เจ้าน้ององค์อื่น แล้วโปรดให้สร้างตำหนักบนเกาะนางอินจนบริบูรณ์มาถึงปัจจุบันคือพระที่นั่งบางปะอิน ตอนทรงพระเยาว์โปรดเล่นนั่งบนจอมปลวกท่าที่ประหนึ่งกษัตริย์ออกท่องพระโรงให้เจ้าพี่เจ้าน้องรุ่นเดียวกันนั่งล้อมจอมปลวกเปรียบดังขุนนางทั้งหลาย รับราชการได้ตำแหน่งสมุหกลาโหมแล้วจึงราชสมบัติกษัตริย์องค์ที่ ๒๒ ที่ครองราชย์ได้ ๘ เดือนและสำเร็จโทษกษัตริย์องค์ที่ ๒๓ พระชนมายุ ๙ พรรษาที่ครองราชย์ได้ ๒๘ วัน ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๒๔ จาก พ.ศ.๒๑๙๖ - ๒๑๙๙

ส่วนยามาดาเป็นชาмуไรชั้นผู้น้อยهامเกี่ยวโซกุนแห่งญี่ปุ่นขอลาออกไปกับเรือเดินทะเลออกแสวงหาโชคลาภด้วย สิ้นคามาพักอยู่ที่นครรัฐปัตตานีพักหนึ่งเดินทางไปอาศัยอยู่ที่นครศรีธรรมราช แล้วโดยสารเรือไปอยุธยา พร้อมคณะทูตไทยอยุธยาที่มาจากญี่ปุ่นมาแวะนครศรีธรรมราช ด้วยเป็นคนฉลาดและมีฝีมือต่อมาได้เป็นเจ้ากรมกรมอาสาญี่ปุ่นในสมัยพระเจ้าทรงธรรมซึ่งชิงราชย์สมบัติมาจากกษัตริย์องค์ที่ ๒๐ โอรสองค์เอกของพระเจ้าเอกาทศรถ

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้เป็นครูฝึกศิลปะการต่อสู้และเพลงดาบชาмуไรให้กับสมเด็จพระเชษฐาธิราช กษัตริย์หนุ่มองค์ที่ ๒๒ แต่เมื่อออกญากลาโหมศรีสุริยวงศ์ซึ่งราชย์ได้เป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ออกญาเสนาภิมุขเลยต้องโทษประหารในฐานะศัตรูสำคัญ เล่ากันว่า ออกญาเสนาภิมุขมีเพชรนิลจินดาและอัญมณีมีค่าเป็นลำเรือ กำลังจะหนีออกจากอยุธยา เมื่อถูกจับได้ก็ยอมถวายให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองและขอเนรเทศตนเองไปเป็นเจ้านครนครศรีธรรมราชเพื่อวางแผนต่อไป สมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็ตกลงพระทัยเพราะแอบคิดอะไรอยู่ในพระทัยแล้วจากสมบัติอันมหาศาลของออกญาเสนาภิมุขกลับไปญี่ปุ่น อาจจะยกฐานะตนเองเป็นโซกุนคนต่อไปได้อย่างสบายๆ อาจจะไปได้

ขอแถมอีกนิดเมื่อ ออกญากลาโหมศรีสุริยวงศ์ซึ่งราชย์สำเร็จทรงพระสุบินนิมิต (ฝัน) ว่า ในจอมปลวกที่พระองค์ชอบนั่งตอนเด็กๆมีปราสาททองคำขนาดเล็กฝังอยู่ เมื่อตื่นบรรทมโปรดให้นายทหารไปขุดพบจริงๆ เลยให้พราหมณ์บุโรหิตเฉลิมพระนามกษัตริย์ของพระองค์ว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็นใจเป็นมงคลนิมิตที่ดีของลูกนางอิน!!

ขอแถมอีกนิดหนึ่ง เพื่อความรอบรู้ พระเจ้าเสือหรือสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ กษัตริย์องค์ที่ ๒๙ ก็ทรงเป็นโอรสลับสมเด็จพระนารายณ์

เจ้าพระยานคร (น้อย) “พ่อตา” คนหนึ่งของรัชกาลที่ ๓ ก็เป็นโอรสลับพระเจ้าตากสิน

ท่านผู้อ่านกรุณาคิดทบทวนดูให้ดีซิว่ามี “ลูก...ลับ” ซ่อนไว้ที่ไหนบ้างเลี้ยงมันให้ดีต่อไปอาจจะทำชื่อเสียงให้ท่านได้ดังบุคคลที่กล่าวมา

เจ้านคร ออกญาเสนาภิมุข

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมไม่ไว้วางใจพวกญี่ปุ่นจึงไล่พวกญี่ปุ่นออกไปจากอยุธยา ญี่ปุ่นส่วนมากมาพักอาศัยอยู่ที่นครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นฐานกำลังให้ออกญาเสนาภิมุขเป็นอย่างดี ออกญาเสนาภิมุขมาเป็นเจ้านครได้แบ่งตำแหน่งที่ดิน รายได้และผลประโยชน์อื่นๆ ให้ชาวญี่ปุ่นด้วยกันโดยเฉพาะ “โอ..อิน” อายุ ๑๘ บุตรชายเจ้าเมืองมักจะใช้อำนาจของพ่อทำร่างอยู่เสมอ มีขุนนางผู้ใหญ่เมืองนครส่งข่าวไปอยุธยาก็เข้าเฝ้ากับพระเจ้าปราสาททองที่กำลังวางแผนกำจัดชาмуไรอยู่จึงโปรดเกล้าให้ขุนนางผู้ใหญ่ไปขอความร่วมมือปัตตานี โดยทำประหนึ่งว่ากระด้างกระเดื่องต่อเมืองนคร จะยกทัพมาประชิดเมืองนคร แล้วโปรดสั่งให้เจ้านครชาмуไรไปปราบ ออกญาเสนาภิมุขไม่รู้เท่าทันกับกลอุบายจึงยกทัพช้าง ทัพม้า ทหารเรือไปโจมตีปัตตานีตามสั่ง

ศึกปัตตานีครั้งที่ ๕

การศึกครั้งนี้ออกญาเสนาภิมุขให้พ่อค้าชาวญี่ปุ่นในปัตตานีเป็นไส้ศึกให้ตน ขุนศึกฝ่ายนครศรีธรรมราชที่ชำนาญการสงครามทำที่ไม่กล้าบุกทะลวงรุกรายอยู่คอยให้ชาмуไรเจ้านครออกหน้าอยู่เสมอ ทำให้ถูกฟันที่ขาเป็นบาดแผลฉกรรจ์ จึงถอยทัพกลับเมืองนคร สมเด็จพระเจ้าปราสาททองสั่งให้ออกพระมะริด เจ้าเมืองไชยาซึ่งเป็นน้องมเหสีวางยาพิษชาмуไร ยามาดา โดยออกพระมะริดหลอกว่าจะใส่ยาวิเศษของเมืองนครให้แต่กลับใช้อย่างไม่

ผสมพิษงูเห่า ใส่บาดแผลไม่กี่วัน ซามูไรก็ถึงแก่กรรม ออกพระมะริดกรีธาทัพเข้าเมืองนคร แต่โอ.อิน ออกขุนเสนาภิมุขบุตรชายเจ้านครช้อนแผนข่มทหารไว้แล้วกรูกันออกมาบดขยี้กองทัพออกพระมะริดพ่ายแพ้ อย่างยับเยิน

หลังจากนั้นออกขุนเสนาภิมุขก็รวบรวมกองทัพเรือทุกเมืองชายทะเลนับพันลำรวมทั้งกองเรือปัตตานี ปิดล้อมอ่าวไทยเส้นทางการค้าของอยุธยา เพื่อจะโจมตีอยุธยาต่อไปแต่ขุนนางและเสนาบดีเมืองนครเป็นไส้ศึก ช้อนแผนโอ.อิน ทำให้กองทัพเรือนานาเมืองชายทะเลแตกแยกกันและกลับหลังหัน ๑๘๐๖ โอ.อิน ผู้นำบุกไปข้างหน้า กลับต้องถอยหลัง ๙๐๖๖ ทันทิ และลงเรือหนีไปกัมพูชากับทหารคนสนิท ๕-๖ คน ต่อมาได้อาสาทัพไปรบในลาว ๒ - ๓ ครั้ง และเสียชีวิตลงที่นั่น จบฉาก! เพลงดาบซามูไร

สภาพของนครรัฐปัตตานี

๑. นครรัฐปัตตานีมีอ่าวสะดวกแก่การจอดเรือ ๒ อ่าว คือ อ่าวปัตตานี และอ่าวเบอร์กะห์
๒. มีแคว้นต่างๆมาขึ้นมามากกับนครรัฐปัตตานี ๔๓ เมือง
๓. มีประชากรเฉพาะผู้ชายอายุระหว่าง ๑๐ - ๖๐ ปี ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน ดังนั้นประชาชนที่อายุต่ำ หรือสูงกว่านี้จะต้องมีประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ คน พ่อค้าชาวต่างชาติทั้งหลายต้องมีประมาณ ๖๐,๐๐๐ คน เมื่อรวมกับ เมืองออกเมืองขึ้น การเกณฑ์ชายฉกรรจ์เข้าสงครามซึ่งมีเพียงพอทุกครั้ง
๔. ส่วนบ้านเรือนในนครปัตตานีจะหนาแน่นติดกันเป็นฟืด กล่าวกันว่าหากแมวขึ้นไปเดินก็เดินได้ทั่วเมือง โดยไม่ต้องลงดิน

สุลต่านปัตตานีองค์ที่ ๑๐ หรือ ราชายูนิงสิ้นพระชนม์ประมาณปี พ.ศ. ๒๒๓๐ ตรงกับปีที่สมเด็จพระนารายณ์ กษัตริย์องค์ที่ ๒๗ แห่งกรุงศรีอยุธยาพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้แก่วัดมะนาวหวาน อำเภอช้างกลาง โดยพระยารามเดโช เจ้านคร

สุลต่านปัตตานี องค์ที่ ๑๑

ราชายาการ์ เป็นอาวโสและเป็นพระญาติวงศ์ได้รับเลือกให้เป็นสุลต่าน แต่ไม่นานก็สิ้นพระชนม์ด้วยชราภาพ

สุลต่านปัตตานี องค์ที่ ๑๒

ราชายากันตัน ทรงพระนามว่า ราชายาเออร์มัสไม่ก็ปีก็สิ้นพระชนม์

สุลต่านปัตตานี องค์ที่ ๑๓

โอรสของสุลต่านองค์ที่ ๑๒ พระนามว่า ราชายาเออร์มัสจะห์ยังมเป็นสุลต่านไม่นานนักก็สิ้นพระชนม์ โดยไม่มีโอรสและธิดา

สุลต่านปัตตานีองค์ที่ ๑๔

เมื่อไม่มีราชายาโดยตรงที่ประมุขก็คัดเลือกโอรสของราชายาฮามัด จากหมู่บ้านดาวาย ในอำเภอมายอเป็นสุลต่าน องค์ที่ ๑๔ ชื่อสุลต่านมุฮัมหมัดซาย์

นครรัฐปัตตานีมาถึงจุดเสื่อม

ตั้งแต่สุลต่านองค์ที่ ๑๑ - ๑๔ แม้ปัตตานีจะวางเว้นข้าศึกจากกรุงศรีอยุธยาแต่สุลต่านโดยมากชราภาพ แล้วครองราชย์ในระยะสั้นไม่มีมุมมองใหม่ในการบริหารจัดการประเทศ โดยเฉพาะในด้านการค้าทำให้พ่อค้าชาวยุโรป ย้ายฐานการค้าไปปัตตาเวีย ฟิลิปปินส์ สุมาตรา ญี่ปุ่นและอยุธยาเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือก็แต่พ่อค้าชาวเอเชีย

เช่น จีน อินเดีย อาหรับ เจ้าเก่าทั้งนั้นยังมาค้าขายอยู่แต่ก็ไม่มั่นคงหนักแน่น ดังแต่ก่อน ซึ่งพ่อค้าเหล่านั้นนับถือ ศาสนาอิสลาม ดังนั้นในเวลาไม่นานเขาก็ผสมผสานกลมกลืนเข้ากับประชากรของปัตตานีอย่างไร้รอยต่อ

ผู้รุกรานอ่อนแอ

กษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยาองค์ที่ ๓๓ คือ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (ตาเดียว) หรือพระที่นั่งสุริยamarinทร์ ทำให้กรุงแตกเสียแก่พม่า ทำให้เกิดชุมนุมคนไทยที่ตั้งตนเป็นใหญ่มากมายทั้งหมด ๖ ชุมนุม ๑ ใน ๖ คือ ชุมนุมเจ้านคร (หนู) ซึ่งเดิมเป็นชาวอยุธยา

การปราบปรามเจ้านคร

เมื่อพระเจ้าตากกู้เอกราชได้ภายใน ๖ เดือน โดยกองทัพเรือสร้างใหม่จากจันทบุรีก็ตั้งป้อมบางกอกเป็นเมืองใหม่ชื่อกรุงธนบุรีและโปรดไปตีชุมนุมเจ้านครเมื่อ พ.ศ.๒๓๑๒ ด้วยกองทัพบกกองทัพเรือและกองทัพช้าง โดยพระองค์ทรงช้างเข้าพังประตูเมืองด้วยพระองค์เอง ทำให้เจ้านคร (หนู) หนีไปสงขลา ไปพัทลุงพร้อมเจ้าเมืองทั้ง ๒ สุดท้ายก็ไปปัตตานีเพื่อขอความช่วยเหลือคุ้มกันจากอำนาจรัฐปัตตานี พระเจ้าตากทรงดำเนินวิเทโศบายดังนี้

๑. พระเจ้าตากส่งกองทัพติดตามเจ้านครจนถึงเมืองเทพาต่อเขตแดนปัตตานี
 ๒. โปรดส่งราชทูตไปขอความช่วยเหลือจากสุลต่านมูฮัมหมัดชาห์ ให้ส่งเจ้าเมืองทั้ง ๓ คืน มา
 ๓. หากปัตตานีไม่จับกุมส่งเจ้านครเจ้าเมืองสงขลา และเจ้าเมืองพัทลุงให้ จะส่งกองทัพเข้าโจมตีปัตตานีทันที
 ๔. สุลต่านมูฮัมหมัดชาห์ ประชุมเสนาบดีแล้วก็ส่งตัว ๓ เจ้าเมืองไปให้พระเจ้าตาก
- นับตั้งแต่บัดนั้นมาเมืองนคร เมืองสงขลา และเมืองพัทลุงก็รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหลวงธนบุรี ไม่เป็นหัวเมืองอิสระดังแต่ก่อน

บททดสอบปัตตานี

ในปี พ.ศ.๒๓๑๙ พม่าได้ส่งกองทัพมาตีบริเวณล้านนาเช่น เชียงใหม่ พระเจ้าตากโปรดให้ดำเนินการทดสอบปัตตานีว่า คิดอะไรอยู่จะเกรงกลัวพระบรมเดชานุภาพหรือไม่ดังนี้

๑. ส่งราชทูตไปปัตตานีให้ช่วยรบกับพม่า
๒. ขอลเงินสนับสนุนสงคราม ๘๐,๐๐๐ บาท

แต่สุลต่านทรงปฏิเสธทำให้พระเจ้าตากไม่พอพระทัยอย่างยิ่ง หลังจากปราบชุมนุมทั้ง ๖ แล้ว ยังต้องทำศึกกับพม่าถึง ๙ ครั้งประกอบกับบิดาองค์เล็กของเจ้านครที่เป็น “บาทบริจาริกา” คนโปรดมากถูกใส่ไคล้ว่าผิดจารีตประเพณีฝ่ายในจนถูกพระราชอาญา ตัดมือตัดตีนแล้วเนือเอาเกลือกหา ไปแล้วต่อมาทรงทราบ ว่า ถูกใส่ร้ายทำให้พระเจ้าตาก “จิตตก” มีอารมณ์หวั่นไหวในความผิดบาปจนค่อนข้างจะคลุ้มคลั่งในบางครั้ง จนควบคุมการเมืองการปกครองไม่ได้จนถูกเปลี่ยนแผ่นดินใหม่เป็นเจ้าพระยาจักรี ซึ่งย้ายเมืองหลวงไปตั้งใหม่ที่กรุงเทพฯ

สงคราม ๙ ท้าเมืองนคร

เมื่อพม่าแจ้งว่าไทยเปลี่ยนแผ่นดินจึงระดมพลนับแสนแบ่งเป็น ๙ ท้า โจมตีไทยกรุงเทพฯพร้อมกันโดยกองทัพที่ ๕ ที่เป็นกองทัพเรือมุ่งโจมตีภาคใต้ของไทยโดยเฉพาะหัวเมืองใหญ่ เช่น ไชยา นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และถลาง ในปี พ.ศ.๒๓๒๗-๒๓๒๙

พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑ โปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท หรือ วังหน้า พระราชอนุชา มหาอุปราชยกกองทัพมาปราบพม่าในภาคใต้ ด้วยพระองค์ทรงเป็นขุนศึกที่เข้มแข็งชนะศึกพม่าตลอดมา ดังนั้นในครั้งนี้อการปราบพม่าในเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง ภูเก็ต และสงขลาจึงเป็นเรื่องเล็กน้อยมากเมื่อเสร็จศึกแล้วก็ทรงพักพลอยู่ที่เมืองสงขลา

การลำเลียงปืนใหญ่ที่เจ้าเมืองปัตตานี น้อมถวายลงเรือเพื่อนำเข้ากรุงเทพฯ

ความเป็นมาของปัตตานีในอดีต

พระมหาอุปราชฝ่ายไทย ทรงใช้นโยบายไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ต้องการให้ปัตตานีเข้ามาเป็นเมืองนอกเมืองขึ้นของราชธานีตั้งนครศรีธรรมราช เพราะเดิมปัตตานีเป็นเครือข่ายของศรีวิชัยไชยยามาก่อน มีกษัตริย์ทรงนับถือศาสนาพุทธ เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้วิทยาการรองจากสำนักเขมร้อ พัทลุง

ด้วยเขมร้อพัทลุงเป็นชุมชนพราหมณ์อพยพมาจากอินเดียตั้งแต่ปี พ.ศ.๔๐๐ จนวิวัฒนาการเป็นมหาวิทยาลัยพราหมณ์แห่งสุวรรณภูมิมีสาขาที่เด่นชัด คือ สำนักพราหมณ์ เขาสมอคอนแห่งละโว้ (ลพบุรี) และสำนักพราหมณ์ศรีวิชัยไชยาที่สอนหลักสูตรเจ้าชายศรีวิชัย ส่วนที่นครศรีธรรมราชมีกรมราชครู หรือ กรมพราหมณ์มาตั้งแต่ พ.ศ.๑๐๐๐

แต่เมืองปัตตานีจะเน้นการเรียนรู้ด้านศาสนาพุทธ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรงซ้ำกว่าที่อื่น จึงถูกเรียกว่า “ศรีโพธิ์ช้าง” ซ้ำกว่าเมืองอื่น เพราะในขณะนั้น จะนับถือโพธิ์ตรัสรู้ที่นำมาปลูกทุกเมือง หากเรียนที่ศรีโพธิ์ช้าง แล้วไม่พอใจก็ไปต่อที่มหาวิทยาลัย นาลันทาในอินเดีย ซึ่งการเดินทางเรือในขณะนั้นจะสะดวกรวดเร็ว และคับคั่งของพ่อค้าชาติต่างๆ และเรือค้าสำเภาของกษัตริย์อีกด้วย เราต้องไปสืบค้นหาต้นตอของต้นโพธิ์ต้นนั้นให้เจอ

ประวัติศาสตร์ศรีวิชัย

ประวัติศาสตร์ศรีวิชัยโบราณเหล่านี้ตกอยู่กับแม่นางนกเอี้ยง พระมารดาของพระเจ้าตากพร้อมสามก๊ก ฉบับภาษาจีนซึ่งนางนกเอี้ยงเป็นธิดาของเจ้าฟ้าแก้ว พระเจ้าตากได้มอบเอกสารนี้แก่สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกราชบุตร์เชย แต่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ สนพระทัยแต่สามก๊กส่วนเอกสารศรีวิชัยทรงมอบให้วังหน้า ดังนั้น วิเทโศบายเดิมของไทยอยุธยา ไทยธนบุรี และไทยกรุงเทพฯ ต้องเอาปัตตานีคืนมาได้แม้ว่าทั้งเมืองจะเปลี่ยนเป็นมุสลิมกันหมดแล้วก็ตามกลายเป็น นครรัฐอิสระมีเมืองออกเมืองขึ้นถึง ๔๓ เมืองแล้วก็ตามจะต้องเอาปัตตานีกลับมาเป็นเครือข่ายให้ได้ดังในอดีตซึ่งในระหว่างนี้ พระเจ้าตาก และราชบุตร์เชยรัชกาลที่ ๑ ทรงประทับอยู่ที่เขาขาวปราบ กระบี่ พร้อมพระธิดาน้อย ๒ องค์พระชนมายุ ๑๒ และ ๘ พรรษาไม่ช้าไม่นานพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ ก็โปรดให้หม่อมบุปผา พระวรชายาและเป็นพระธิดาพระเจ้าตากตามเสด็จมาอยู่ด้วยก่อนเสด็จเข้าเมืองนคร จึงมีความน่าจะเป็นได้ว่า ศักดิ์ปัตตานีครั้งนี้วังหน้าน่าจะได้รับพระราชทาน คำปรึกษาจากพระเจ้าตากแล้วก็ได้ว่าควรฉวยโอกาสนี้ตีปัตตานีเสียเลย

ท่าทีของฝ่ายไทย

สมเด็จพระมหาอุปราช (วังหน้า) ทรงดำเนินการดังนี้

๑. ส่งราชทูตไปนครรัฐปัตตานีขอร้องสุลต่าน องค์ที่ ๑๔ ยอมอ่อนน้อมเสียโดยดี
๒. สุลต่านและกรรมการเมืองประชุมกันแล้วไม่ยอมอ่อนน้อมตามคำขอ
๓. วังหน้าโปรดให้พระยากลาโหมเป็นแม่ทัพยกไปยึดครองปัตตานีให้ได้

ความพร้อมของปัตตานีก่อนสงคราม

สุลต่านและกรรมการเมืองเตรียมตัวรับศึกดังนี้

๑. เตรียมอาวุธประจำกายทุกชนิดให้ครบมือ
๒. สร้างป้อมปราการให้มั่นคง
๓. เตรียมแผนยุทธวิธีบุกและรับของทหารทุกหน่วย

๔. เป็นเวลา ๑๓๐ ปีแล้วที่ปัตตานีไม่มีสงครามทำให้กำลังพลและอาวุธพร้อมเพรียงไม่เต็มร้อย เก้าแค้น

สนิทเสียส่วนมาก

๕. กำลังทหารขาดการฝึกซ้อมด้วยบ้านเมืองสงบสุขมายาวนาน แต่ก็ต้องจำใจออกศึกเพื่อศักดิ์ศรีของปัตตานี

๖. ปืนใหญ่มหาเลหลาไม่พร้อมที่จะใช้งาน มีแต่ปืนใหญ่ครั้นคราและนางพญาตานี ๒ กระบอกเท่านั้น ซึ่งเคยชนะศึกปัตตานีมาทุกครั้ง ครั้นนี้จะเหงาที่ไม่มีสหายศึกมหาเลหลามาร่วมรบเป็นกระบอกที่ ๓ โดยมาตั้งฐานยิงที่หน้าพระราชวังเป็นกองพลที่ ๒

๗. กองพลที่ ๑ เข้าประจำที่หน้าอ่าวและแม่น้ำปัตตานี พร้อมบนป้อมที่บำรุงขึ้นใหม่

๘. ในศึกครั้งนี้ปัตตานีมีกลศึกที่ฝ่ายกรุงเทพฯ คาดไม่ถึง คือส่งราชทูตไปหากษัตริย์ญวน “องเชียงสือ” ให้ยกกองทัพไปตีกรุงเทพฯ คือเป็นการตีแนวหลังของข้าศึก กรุงเทพฯ จะได้ถอยทัพจากปัตตานี นับว่าเป็นความคิดยอดเยี่ยมมากแต่ “องเชียงสือ” เป็นราชโอรสบุญธรรมของรัชกาลที่ ๑ ดังนั้นจึงทูลเกล้าฯ ไปถวายรัชกาลที่ ๑ เรื่องจึงเงียบหายไป ผู้เขียนสงสัยว่าทำไมฝ่ายไทยไม่มีกลยุทธ์แบบนี้บ้างเป็นเกมสงครามที่สุดยอดเยี่ยม

๒. เจดีย์ทรงลังกา เล่ากันว่า สร้างในสมัยหลวงพ่อดำเป็นเจ้าอาวาส โดยสร้างไว้บนยอดเขาควนชะลิก ก่อด้วยอิฐถือปูนสูงประมาณ ๑๕ เมตร ดูเด่นเห็นแต่ไกลๆ ข้างในบรรจุแก้วแหวนเงินทองของมีค่าจำนวนมาก ต่อมาพระครูหิโตติเมโธ เจ้าอาวาส ได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกันสร้างบันไดขึ้นไปยังเจดีย์บนยอดเขา จำนวน ๒๖๔ ขั้น ทำให้สะดวกในการขึ้นไปนมัสการ

เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ เกิดวาตภัยแล้งลมตะลุงพุก ทำให้องค์เจดีย์ได้รับความเสียหายมาก และมีคนร้ายขึ้นไป ขุดเอาของมีค่าในเจดีย์ได้ไปส่วนหนึ่ง ทางวัดจึงใช้ปูนซีเมนต์โบกทับ และทำการบูรณะเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๗ ต่อมาเกิดชำรุด ที่ปล้องโหนดปูนกะเทาะพังไปแถบหนึ่ง จึงมีการซ่อมแซมใหม่อีกเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๓ (ดูรูป)

๓. รอยพระพุทธบาทจำลอง สร้างด้วยโลหะทองเหลือง โดยนายน้อม อุปรมัย ส.ส.นครศรีธรรมราช เป็นผู้สร้างถวายเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐ มีอักษรจารึกด้านข้างฐานฝ่าพระบาททั้งสองข้าง ข้างซ้ายจารึกว่า “ขอให้พี่น้อง ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาอยู่ชั่วฟ้าดินสลาย” ด้านขวาจารึกว่า “นายน้อม อุปรมัย ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช รองประธานสภาผู้แทนราษฎร ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๐” เดิมพระพุทธบาทจำลองประดิษฐานอยู่ในมณฑป ที่สร้างด้วยไม้แบบง่ายๆ และต่อมาเกิดชำรุด ทำให้ฝ่าพระบาทชำรุดไปด้วย จึงได้มีการบูรณะใหม่ให้มั่นคงถาวร เมื่อ พ.ศ.๒๕๕๓

๔. หอไตร เป็นอาคารไม้ทรงจัตุรัส หลังคาลาดทั้งสี่ด้าน (ดูรูปก่อนบูรณะ) มีขนาดเล็ก ปูกลูกไม้กลางสระน้ำ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ตัวอาคารใช้สลักไม้แทนตะปู เช่นเดียวกับอุโบสถ แสดงถึงความเก่าแก่ของอาคาร ใช้เป็นที่เก็บสมุดข่อยเป็นตำราที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจำนวนมาก แต่ได้สูญหายไปจนหมดไม่เหลือเป็นหลักฐาน ให้เห็น และตัวอาคารได้ชำรุดไปตามกาลเวลา จึงได้มีการสร้างขึ้นใหม่เป็นอาคารไม้ เสาลงดินเป็นเสาปูน มีขนาดโตกว่าเดิมประมาณครึ่งเท่า เมื่อ พ.ศ.๒๕๕๓

หอไตรวัดควนชะลิก ก่อนบูรณะ

หอไตรวัดควนชะลิก บูรณะใหม่

๕. วิหารเก่า เป็นอาคารไม้ทรงไทยไม่มีฝาผนัง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ตัวอาคารไม้ใช้ตะปูแต่ใช้ไม้ สลักแทน บ่งบอกถึงสถาปัตยกรรมแบบเก่า และชำรุด ได้มีการบูรณะให้ใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๗

จากนั้นนายจันทอง คนนครศรีธรรมราชและเสนาบดีใหญ่ฝ่ายหน้าของสุลต่านก็เดินทางมุ่งหน้าหลบภัยไปสงขลาเพื่อจะเฝ้าแม่ทัพใหญ่ฝ่ายไทยคือ วังหน้า คงจะไปทูลว่า บทบาทของคนทรยศจากนครศรีธรรมราชได้จบสิ้นลงแล้ว นำเสียดายที่ไม่มีหลักฐานว่ารางวัลที่นายจันทองคนทรยศได้รับเป็นทรัพย์สินเงินทอง ข้าทาสบริวารจำนวนเท่าใด และได้เลื่อนยศตำแหน่งอะไรหรือได้รับรางวัลเป็นคหมดาบประหาร เหมือนพระยาจักรีขุนทหารไทยที่เป็นไส้ศึกให้พม่าในสมัยพระมหาจักรพรรดิตอนสงครามช้างเผือกเมื่อ พ.ศ.๒๑๐๖ ก็อาจจะเป็นได้

เมื่อถึงยามดึกฟ้าฤกษ์ก่อนรุ่งอรุณพระยาภิรมย์ภักดีก็ขึ้นใหญ่ประจำเรือเบ็ดเตล็ดเข้าไปในหมู่ทหารติดตามที่วางกำลังอยู่หนาแน่นบนป้อมริมแม่น้ำ และอ่าวตรงหน้าเมือง และยิงตรงไปพระราชวังทำให้ ทหาร ๒ กองพล ถูกตัดขาดจากกันคุมกันไม่ติด ทหารฝ่ายไทยเข้ายึดได้ทุกป้อมเชิงเนินและกระหน่ำยิงตรงพระราชวังซ้ำแล้วซ้ำอีก สุลต่านที่เสด็จเข้าร่วมรบด้วยไม่สันทัดในการศึกแบบตะลุมบอนด้วยอาวุธสั้น จึงมีทหารองครักษ์ ๒-๓ คนกันพระองค์ ออกไปจากสนามรบหลบเข้าไปในพระราชวังเป็นทางลับ

การสงครามครั้งนี้รบกันต่อเนื่องอยู่ ๕ วัน ๔ คืน นับว่าทหารฝ่ายปัตตานีได้สู้แบบถวายหัวจริงๆ ตกรุ่งเช้าวันที่ ๖ องค์สุลต่าน นำทัพออกหน้าพระราชวังบังเอิญเป็นจังหวะหยุดของปืนใหญ่ฝ่ายปัตตานี ปืนใหญ่ประจำเรือฝ่ายกรุงเทพฯยิงแทรกขึ้นมา ๒ นัด ช้อนตักต้ององค์สุลต่านอย่างฉับพลันเกินที่ทหารองครักษ์จะรับทันทำให้พระองค์สิ้นพระชนม์ทันที

ฝ่ายกองทัพพระยาภิรมย์ภักดีเมื่อรู้ข่าวสุลต่านสิ้นพระชนม์ ด้วยกระสุนปืนใหญ่ฝ่ายตนทหารทั้งกองทัพไทยดีใจสุดขีดโห่ร้องขึ้นอย่างสนั่นหวั่นไหวบุกทะลวงไปหน้าอย่างพร้อมเพรียงกันด้วยการยิงคุ้มกันของปืนใหญ่ประจำเรือ จนในที่สุดศรีนครและนางพญาตานีก็เสียบเสียงลงเพราะขาดกัปตันปืนคอยควบคุม เมื่อเสร็จศึกครั้งนี้โปรดให้ยึดปืนใหญ่นางพญาตานีกับศรีนครฯ ลงแพไม้ไผ่เดินทางเข้ากรุงเทพแต่พอออกอ่าวทะเลแพไม้ไผ่ที่บรรทุกศรีนครฯ ถูกคลื่นแทรกทำให้ศรีนครฯจมลงหน้าอ่าวปัตตานี แต่นางพญาตานีเดินทางไปถึงกรุงเทพฯและสถิตอยู่หน้ากระทรวงกลาโหมจนปัจจุบัน และคงจะหยุดยั้งไปชั่วชีวิต เพราะปัจจุบัน นางพญาตานีมาสถิตตากแดดตากฝนอยู่หน้ากระทรวงกลาโหมของไทยนี้เอง ทำโทษนางพญาตานีหรือเปล่า??

ทุกครั้งที่คุณเขียนนำเด็กไปชมผู้เขียนจะยกมือไหว้ระลึกถึง ความกล้าหาญที่ยิ่งใหญ่และสมศักดิ์ศรีของนางพญาตานี โอกาสต่อไปหากมีเวลาและข้อมูลมาสนับสนุนพร้อมทั้งเอกสารน่าจะพูดถึงกระสุนนัดสุดท้ายของพญาตานีกันดีไหม? จากอนุภาพนี้กระมังที่ทำให้คนไทยปฏิบัติกันอยู่เสมอด้วยปากกระบอกปืนนางพญาตานีหันไปทางพระบรมมหาราชวัง เราน่าจะทำพิธีรำลึกที่ปืนใหญ่หรืออาวุธสงครามในสมัยโบราณมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์แล้วเราจะได้รำลึกถึงอาวุธสำคัญของกษัตริย์โบราณทั้งฝ่ายไทย พม่า เชียงใหม่ ปัตตานี ขอม ลาว และเวียดนามที่เคยผจญศึกกับไทยมาอย่างยาวนานก็จะดีไม่น้อย

ผลพลอยได้จากสงคราม

ผลพลอยได้ในประเด็นนี้หมายถึง ผลได้และผลเสียของสงครามในศึกปัตตานีครั้งนี้ ดังนี้

๑. ฝ่ายไทยจับกุมชาวเมืองบรรทุกเรือไปนครศรีธรรมราชและกรุงเทพฯเท่าที่เอาไปได้
๒. ทรัพย์สินสมบัติในพระราชวังที่สะสมมาหลายร้อยปี
๓. เฝ้าพระราชวังสุลต่านซาห์ ของนครรัฐปัตตานี

๔. จัดระเบียบการปกครองในเมืองเสียใหม่แบบกรุงเทพฯ แต่งตั้งให้ดาโต๊ะบังกาสันเป็นรายครองปัตตานี เป็นเจ้าปัตตานีขึ้นตรงกับกรุงเทพฯ โดยต้องส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองไปให้ทุก ๓ ปี พร้อมเครื่องราชบรรณาการอื่นๆ หากไม่ไปส่งเองที่กรุงเทพฯ จะส่งให้นครศรีธรรมราชตัวแทนกรุงเทพฯ ก็ได้เช่นกัน โดยนครศรีธรรมราชจะนำส่งไป กรุงเทพฯ เองจากหลายๆเมือง

๕. แต่งตั้งอินดู - มลายูคนหนึ่งจากเมืองนคร ชื่อ “ลักขณาณาตายน” เป็นยกกระบัตรคอยสอดส่องดูแล เมืองปัตตานีว่าจะกระด้างกระเดื่องอย่างไรหรือไม่ โดยรายงานต่อเจ้านครโดยตรง

บุหงามาศ

ต้นไม้เงิน คือ เอาเงินแท้ม้าทำเป็นรูปต้นไม้สูง ๑ ศอก หรือ ๒ คืบ แล้วแต่จะตกลงกันในรายละเอียด จะมีกี่ใบเช่น ๑๓, ๑๕, ๑๗, ๑๙, ๒๑ หรือ ๒๕ ใบ จำนวนใบจะเป็นตัวกำหนดความสูงของต้นไม้

ต้นไม้ทอง คือ เอาทองคำแท้ม้าทำเป็นรูปต้นไม้เหมือนต้นไม้เงิน แตกตึกาใหญ่คือทั้ง ๒ ต้นต้องสูงเท่ากัน จำนวนใบเท่ากันเช่นปีนี้ ต้นไม้เงินต้นไม้ทองมี ๑๓ ใบ ลำต้นก็สูงเท่ากันอีก ๓ ปี ต่อมาย่านเมืองอุดมสมบูรณ์ค้าขาย ร่ำรวย อาจจะส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองต้นละ ๒๑ ใบก็ได้ ทั้ง ๒ ชนิดจะเรียกรวมกันว่า “บุหงามาศ” แปลว่า ดอกไม้ทอง แต่อย่าเปลี่ยนตัวสะกด ศ. เป็น ส. นะจ๊ะ เพราะเมื่อใช้ ส. เสือเป็น มาศ จะแปลว่า เดือน (ปี) ไปทันที เรื่องละเอียดอ่อนเช่นนี้เอกภาษาไทยในมหาวิทยาลัยไม่ได้สอน

บุหงามาศนับ ๑๐๐ ต้น ในห้องมหาสมบัติที่พระบรมธาตุเจดีย์ เมืองนครท่าไม้จึงตกอยู่ที่นี้มากมาย ลืมส่งหรือส่งให้ “พี่ใหญ่” เมืองนครโดยตรงเรื่องนี้ต้องรอฟายสืบสวนหาก DNA รอยจับว่ามีใครก็คน รอยจับขัดแย้ง กันหรือคล้อยตามกันก็จะตีความได้ว่าไม่ส่งหรือไม่สนใจไหม

บุหงามาศ หรือ ต้นไม้เงินต้นไม้ทอง บรรณาการแต่สยาม

ยกกระบัตร์หนี

ในปี พ.ศ.๒๓๕๑ ดาโต๊ะปังกาลัน เจ้านครปัตตานีเกิดความขัดแย้งกับยกกระบัตร์ ลักษณะมาดาลัด เพราะไม่มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการราชการแผ่นดินต้องคอยรายงานหรือถูกตรวจสอบอยู่เสมอ จนความอดกลั้นถึงขีดสุดของฝ่ายแพะสงคราม ถึงกับดาโต๊ะยกกองกำลังบุกเข้าโจมตีที่ทำการของยกกระบัตร์แบบสายฟ้าแลบ แต่ก็ไม่ทันการด้วยยกกระบัตร์รวดเร็วกว่าฟ้าแลบ ด้วยการหนีไปสงขลาพร้อมกับคนสนิท ๒-๓ คน

ศึกปัตตานีครั้งที่ ๗

เจ้าเมืองสงขลาแจ้งข่าวนี้ไปยังกรุงเทพฯ พร้อมๆกับแจ้งข่าวไปให้เจ้านครทราบ เจ้านครกับเจ้าเมืองสงขลา จึงกรีธาพล กรีธาทัพไปสู่เมืองปัตตานีโดยมุ่งหวังว่าจะจับขบถในความเข้าใจของเจ้านคร ด้วยชาวนครเคยเล่นบทนี้มาแล้ว

ดาโต๊ะปังกาลัน รวบรวมสมัครพรรคพวกเช่น ดาโต๊ะสายิด ดาโต๊ะปูยุดได้กำลังพลเป็นจำนวน ๑,๐๐๐ คน ต่อสู้ทัพสงขลาและทัพเจ้านครอย่างสามารถเป็นเวลา ๔ เดือน แต่ฝ่ายปัตตานีมีกำลังพลมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะเจ้าเมืองซูประเด็นการก่อกบฏของปัตตานีให้ประชาชนรู้สึกเจ็บแค้นฝ่ายไทยกลศึกนี้ต้องยกย่องว่าเยี่ยม

จนกองทัพสงขลาและกองทัพเมืองนครศรีธรรมราชต้องถอยกลับที่ตั้ง ณ เมืองของตน เป็นชัยชนะที่ชาวสะอาดอีกครั้งหนึ่งของปัตตานีขอปรบมือให้ !!

ศึกปัตตานี ครั้งที่ ๘

ในปี พ.ศ.๒๓๕๒ พระยาภักดีชุมพล สมุหกลาโหมผู้ควบคุมหัวเมืองฝ่ายใต้ในปี พ.ศ.๒๓๕๒ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับพระบัญชายกกองทัพเรือ ๘๑๓ ลำมาจากกรุงเทพฯ สมทบทัพเจ้านคร และสงขลาบุกยึดปัตตานีทันทีที่กองทัพมาถึง โดยให้เจ้านครและสงขลาเป็นเกียกกายฝ่ายส่งกำลังบำรุงและเสบียงอาหาร สนามรบทางบกเกิดที่บาอุเราะห์เลอมูนิ สนามรบทางน้ำเกิดขึ้นที่เมืองกรือเซะ โดยปัตตานีที่กำลังพลน้อยกว่า อาวุธน้อยกว่ายอมแพ้อย่างสิ้นเชิง ดาโต๊ะปังกาลัน เจ้าเมืองหลบออกต่างประเทศไป ฝ่ายชนะก็กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินสมบัติตามประเพณีการศึกในสมัยนั้น

มัสยิดกรือเซะ สัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรืองของอาณาจักรปัตตานี

เจ้าเมืองปัตตานีคนใหม่

พระยาขลาโหมบัญชาให้นายขวัญ ช้ายเชื้อสายพ่อค้าจีนผสมแขกบุตรเจ้าเมืองจะนะเป็นเจ้าเมืองปัตตานี โดยมีทีมงานเป็นชาวจะนะ เทพา สงขลาหลายร้อยคนคอยอารักขาและช่วยงานราชการและงานส่วนตัวประมาณ พ.ศ.๒๓๕๕ นายขวัญช้ายก็ถึงแก่กรรม

หัวเมืองแขกทั้ง ๗

ชื่อนี้เรียกกันจนติดปาก แต่หลังจากมีนโยบายให้ยุบระบบมณฑล-เทศาภิบาลอย่างเฉียบขาดในปี พ.ศ.๒๔๗๙ ไทยกรุงเทพฯ พยายามจะไม่เรียกคำนี้อีกเพื่อถนอมความรู้สึกของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณหัวเมืองเหล่านี้

ในปี พ.ศ.๒๓๕๖ ตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ ๒ พระยาขลาโหม ผู้ควบคุมหัวเมืองทั้งหมดในภาคใต้ก็บัญชาให้ “นายพ่าย” น้องชาย นายขวัญ ช้ายเป็นเจ้าเมืองปัตตานี โดยให้หลวงสวัสดิ์ภักดีบุตรชายเป็นผู้ช่วยเจ้าเมือง แต่ประชาชนระดับผู้นำยังไม่ยอมรับการปกครองของฝ่ายผู้ชนะจึงแสดงที่ท่าว่าจะลุกฮือขึ้นได้เมื่อโอกาสอำนวย นายพ่ายเจ้าเมืองจึงรายงานเป็นการลับไปถึงเจ้าเมืองสงขลา สงขลาบอกข่าวนี้ไปหาพระยาขลาโหม เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายรายงานที่ประมุขเสนาบดีผู้ใหญ่ตกลงกันว่า ทางที่ดีที่สุดในขณะนั้นต้องสลายพื้นที่ของนครรัฐปัตตานีที่สำคัญๆ ออกเป็นส่วนย่อยหรือที่ปัจจุบันเรียกว่า Divide and Rule แบ่งแยกแล้วปกครองโดยแบ่งนครรัฐปัตตานี ออกเป็น ๗ หัวเมือง คือ เมืองตานี เมืองยะหริ่ง เมืองหนองจิก เมืองยะลา เมืองรามัน เมืองสาย เมืองระแงะ โดยมีเจ้าเมืองเฉพาะของตนไม่ขึ้นแก่กันทุกเมืองจะขึ้นตรงกับนครศรีธรรมราช และต้องส่งบุหนามาถวายให้เมืองนคร ตามกติกา ด้วยเหตุนี้หากเจ้านครรายงานกรุงเทพฯ ว่าปีนี้หัวเมืองแขกทั้ง ๗ ส่งเครื่องราชบรรณาการ รวมกันเป็นต้นไม้เงิน ๒ ต้น ต้นไม้ทอง ๒ ต้น อย่างละต้น สูง ๒ คืบ แต่ละต้นมี ๑๙ ใบ จำนวน ๔ ต้น กรุงเทพฯ ก็ต้องเชื่อ แล้วอีก ๓ ต้นไม้ส่งเก็บไว้เองซึ่งก็น่าจะเป็นไปได้ว่าบุหนามาถวายยังคงค้างอยู่ที่เมืองนครเกือบร้อยต้น น่าเชื่อ?

เหตุผลที่น่าเชื่อ คือ เมื่อแยกแต่ละเมืองกลายเป็นเมืองขนาดเล็กไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะส่งเมืองละ ๒ ต้น แต่ในความเป็นจริงบางปีอาจจะได้บางปีอาจจะไม่ได้ก็ได้

ส่วนเหตุผลอื่นมีไหม!!

หากตีความและวิเคราะห์แบบนี้เมืองนครก็ตกบพาทผู้ทรยศอีกไซ้ไหม ไม่น่าใช่ อาจจะมีเหตุผลอื่น

นายพ่ายแต่ไม่แพ้

พระยาอภัยสงครามตัวแทนของราชธานีกรุงเทพฯมาวางแผนกับเจ้าเมืองสงขลา โดยมอบอำนาจให้นายพ่าย อีกครั้งหนึ่ง นายพ่ายจึงดำเนินการคัดเลือกบุคคลที่ไว้วางใจได้ให้ไปเป็นเจ้าเมืองหัวเมืองแขกทั้ง ๗ ดังนี้

ตัวนสุหลง เป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งที่ทำการที่เมืองกรือเซะ

ตัวนนิ เป็นเจ้าเมืองหนองจิกตั้งที่ทำการที่เมืองหนองจิก

ตัวนมันโซร์ เป็นเจ้าเมืองรามัน ตั้งที่ทำการที่โกตาบารู

ตัวนยาโลว์ เป็นเจ้าเมืองยะลา ตั้งที่ทำการที่เมืองยะลา

นิตะ เป็นเจ้าเมืองระแงะ ตั้งที่ทำการที่ระแงะ

นิตะ เป็นเจ้าเมืองสาย ตั้งที่ทำการที่ยี่งอ

นายพ่าย เป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง ตั้งที่ทำการที่ยะหริ่ง

ความพยายามกู้ชาติ

แม้ว่านครรัฐปัตตานีจะล่มสลายไปแล้วแต่ประชาชน ระดับผู้นำที่ยังจงรักภักดี และภาคภูมิใจต่อระบบราชา - สุลต่านของปัตตานี ยังวาดหวังที่จะกู้เอกราชแม้ว่าจะมีกำลังอันน้อยเทียบกันไม่ได้เลยกับกองทัพสยาม - กรุงเทพฯ ดังนั้นในปี พ.ศ.๒๓๗๔ ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีพระมารดาเป็นชาวพัทลุง มีปรากฏการณ์ให้เกิดกรณีศึกสงครามขึ้นอีกครั้งนี้

๑. โอรส ของรายาเคดาห์ กับ เต็งกูติน รวบรวมชาวเมืองบุกทำเนียบการปกครองของคนไทยที่ควบคุมดูแลรัฐเคดาห์จนสามารถชิงราชวังรายาเคดาห์ในอดีตคืนมาได้ ผู้ปกครองคนไทยหนีกลับสงขลา

๒. เจ้านครผู้เป็นบิดาเจ้าเมืองสงขลาร่วมมือกันกรีธาทัพบุกเข้าตีรัฐเคดาห์ทันที

๓. เต็งกูตินเป็นแม่ทัพนำกองทัพเคดาห์ตีได้จนกองทัพเจ้านครหนีกลับไปสงขลา

ความพยายามแก้ปัญหา

เจ้าเมืองสงขลาถูกรายงานไปกรุงเทพฯ ขอความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ในขณะเดียวกันก็รายงานไปให้นายพ่าย “นายหน้า” ผู้เป็นเอเยนต์ควบคุมหัวเมืองแขกทั้ง ๗ ทราบไว้เป็นเบื้องต้น

บทบาทของนายหน้า

เมื่อนายพ่ายเอเยนต์เมืองสงขลาและผู้ปกครองทราบข่าวได้ดำเนินการดังนี้

๑. ออกคำสั่งให้หัวเมืองแขกทั้ง ๗ เกณฑ์ชาวบ้านไปรวมพลที่เมืองยะหริ่ง

๒. เจ้าเมืองปัตตานี หนองจิก ระแงะ และยะลา เกณฑ์กองทัพส่งไปให้ทันที

๓. เจ้าเมืองสาย เจ้าเมืองรามัน ไม่ปฏิบัติตามอ้างเหตุผลว่าไม่อยากให้คนมุสลิมไปรบกับคนมุสลิมที่นับถือศาสนาเดียวกันคิดได้ดีมาก ?

๔. กองทัพในข้อ ๒ เดินทัพไปรวมรบกับสงขลาทันทีตามสั่งการ

แต่บุคคลในข้อ ๓ และผู้แทนเจ้าเมืองปัตตานีได้ประชุมลับกันวางแผนจะต่อต้านนายพ่าย เจ้าเมืองยะหริ่งผู้เป็นหัวหน้าทีมและจะขับไล่ชาวไทยออกไปจากปัตตานีให้ได้

เมื่อรวบรวมกองทัพได้แล้วก็ส่งกองทัพให้เข้าขับไล่ชาวไทยออกไปจากปัตตานีและรุกไล่ไปจนถึงเมืองเทพา เมืองจะนะต่อเขตสงขลาแล้วรวมพลกับกองทหารจากเคดาห์สู้รบกับสงขลาต่อไป

ในขณะกำลังรบติดพันกันเป็นวันที่ ๙ กองทัพกรุงเทพฯก็ยกมาถึงโดยมีพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพไม่ช้าทัพเจ้านครก็มาสมทบ ทำให้เต็งกูตินแม่ทัพเคดาห์ถึงแก่กรรมในสนามรบในขณะรบตะลุมบอน ด้วยอาวุธสั้นทัพเคดาห์และทัพปัตตานีก็รับหลบเอาตัวรอดกลับบ้านเมืองของตน

ศึกปัตตานี ครั้งที่ ๙

ในการทำศึกครั้งนี้พระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่ฝ่ายสยามได้ดำเนินการดังนี้

๑. แบ่งกองทัพทั้งหมดออกเป็น ๒ กองทัพ

๒. กองทัพที่ ๑ ไปตีเคดาห์ขณะแต่งตั้งคนไทยเป็นเจ้าเมือง

๓. กองทัพที่ ๒ ไปตีปัตตานีโดยทางเรือไปถึงก็ยกพลขึ้นบกบุกตะลุยเลยไม่ต้องดูแล้วยามเหมือนแม่ทัพไทยบางคน

ฝ่ายกองทัพปัตตานีมีแม่ทัพผู้สามารถได้แก่

๑. ส่วนสุหลง เจ้าเมืองปัตตานี

๒. รายนมุดอ แม่ทัพกลันตัน เติงกูมูฮัมหมัดบุตรชายเป็นผู้ช่วย

๓. กูตือเรห์, อินเจ๊ะโกแลน, หวันคาเมต และอินเจ๊ะอิสหมแอขุนศึกทั้ง ๔ แห่งตรังกานู

รวมเป็นแม่ทัพทั้ง ๖ ฝ่ายปัตตานีที่ส่งพลรบทุกคนทุกเมืองสู้แบบถวายหัวเพื่อปัตตานี “นครรายา” ในอดีตฝ่ายทหารกรุงเทพฯ ที่ชำนาญศึกมาตั้งแต่กรุงธนบุรี และแผ่นดินใหม่กรุงเทพฯ ก็ทำศึกสงครามระหว่างประเทศอยู่เสมอ เช่น พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม นครศรีธรรมราช จึงเป็นนักรบที่คร่ำหวอดอยู่กับสงคราม จึงมีความคิดความอ่าน กลอุบาย ทางหนีทีไล่ และการหนีเอาตัวรอดในขณะรบอย่างชำนาญการรบจึงประสบชัยชนะเหนือปัตตานีอีกครั้งอย่างง่ายดาย เพราะพลรบฝ่ายปัตตานีทั้ง ๖ ทัพครั้งนี้ขาดการฝึกซ้อม ขาดอาวุธไม่มีกลยุทธ์ใหม่มาได้แยัง นอกจากการรบประจันหน้า ส่งผลให้ปัตตานี กลันตันและตรังกานูพ่ายแพ้กองทัพกรุงเทพฯ พร้อมๆ กัน แต่พระยาพระคลังก็ยิงโกรธแค้นกลันตันและตรังกานูที่สนับสนุนปัตตานี ก็จะตามไปตีรัฐทั้ง ๒ อีก

กุศโลบายของสุลต่าน

กุศโลบายแปลว่า กลอุบายอันเป็นกุศลจิต คือการกระทำอย่างจิตใจบริสุทธิ์ที่ผู้ให้และผู้รับต่างก็มีใจดีต่อกัน ผิดกันแต่ว่าฝ่ายผู้ทำแอบแฝงความกลัวภายในใจอยู่สักบอกใครไม่ได้ดังนั้นสุลต่านกลันตันจึงดำเนินกลอุบายดังนี้

๑. ส่งราชทูตไปสวามิภักดิ์พระยาพระคลัง

๒. มอบเงิน ๕๐,๐๐๐ เหรียญชดใช้เป็นค่าปฏิกรรมสงคราม

๓. ส่งตัวส่วนสุหลง เจ้าเมืองปัตตานี และตัวมุลโด้ร เจ้าเมืองยะลามาให้แม่ทัพใหญ่ฝ่ายกรุงเทพฯ

พระยาพระคลังไม่ไปตีรัฐกลันตัน และอนุญาตให้เจ้าเมืองปัตตานี และเจ้าเมืองยะลากลับไปครองเมืองดังเดิม

คำสั่งแม่ทัพใหญ่

แม่ทัพไทยกรุงเทพฯ ได้บริหารหัวเมืองใหม่ด้วยคำบัญชาที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามดังนี้

๑. เตือนสุลต่านตรังกานูให้รู้ถึงโทษทัณฑ์ที่ ร่วมมือกับปัตตานีก่อการร้าย

๒. ให้ส่งนายทัพดาหมิน, มাহ์มุดและอะหมัดพร้อมกองทัพทหารและชาวบ้านกลับไปสู่ภูมิลำเนาของตน

ให้หมดสิ้น

๓. ให้ชาวปัตตานี ๔,๐๐๐ คนร่วมเดินทางไปตั้งรกรากในกรุงเทพฯ (แต่ขณะเดินทางเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก

๔. แต่งตั้งนิยุโซฟ ชาวเมืองกรือเซะเป็นเจ้าเมืองปัตตานี สร้างวังอยู่ที่อ่าวเบอร์กะห์

๕. แต่งตั้งนายมินชาวจะนะเป็นเจ้าเมืองหนองจิก

๖. แต่งตั้งให้หลวงสวัสดิ์ภักดี บุตรนายพ่ายเป็นเจ้าเมืองยะลา สร้างวังอยู่ที่ภู่งตือรัส

๗. แต่งตั้งให้นิงซู ชาวบางปูเข้าผู้ภักดี “นายหัวพ่าย” เป็นเจ้าเมืองระแงะ สร้างวังอยู่ที่ตันหยงมัส

๘. แต่งตั้งชาวกรุงเทพฯ คนหนึ่ง เป็นเจ้าเมืองเคดาห์

๙. แต่งตั้งบุตรเจ้านครควบคุมดูแลหัวเมืองที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ต่างพระเนตรพระกรรณ พระเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ ๑

โค่นล้มเจ้าเมืองเคดาห์

ในปี พ.ศ. ๒๓๘๑ ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บุตรรายนาคเคดาห์ ๒ คน คือ เติงกูมฮัมหมัดซาดและเติงกูอับลูเลาะห์ ได้วางแผนโค่นล้มเจ้าเมืองที่เป็นคนกรุงเทพฯ แต่เชื้อสายเจ้านครยี่ดวังรายาคเคดาห์คืบมาได้ทำให้เจ้าเมืองและคนไทยอพยพหนีไปพึ่งสงขลา กองทัพเคดาห์บุกไปตีชาวไทยถึงเมืองจะนะ เจ้าเมืองสงขลาจึงส่งไปบอกไปกรุงเทพฯ ในเวลาเดียวกัน “นายหัวฟ่าย” ลี้ ๖ หัวเมืองเกณฑ์ทัพไปช่วยสงขลารบกับกองทัพเคดาห์แต่พอไปถึง กองทัพปัตตานีหนีทัพเสียส่วนมากเพราะไม่ยอมรับกับชาวมุสลิมด้วยกันเหมือนครั้งก่อน แต่การศึกระหว่างสงขลากับเคดาห์ก็ดำเนินการไปถึง ๑๒ วัน เติงกูมฮัมหมัดซาด แม่ทัพใหญ่ฝ่ายเคดาห์เสียชีวิตในสนามรบด้วยขาดการพักผ่อนด้วยต้องบัญชาการรบและทำการรบเองเกือบทุกวัน

ส่วนเติงกูอับลูเลาะห์ แม่ทัพรองสั่งถอยทัพกลับเคดาห์กองทัพฝ่ายสงขลาติดตามตีกองทัพเคดาห์แตกกระจายและเข้าครอบครองเคดาห์ได้อีกครั้งหนึ่ง

เหตุการณ์หลังสงคราม

ผลของสงครามครั้งนี้ปรากฏว่า

๑. ฝ่ายสยามตั้งขุนทหารคนหนึ่งเป็นขานครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองเคดาห์
๒. บัญชาให้เจ้าเมืองมุสลิมทั้ง ๖ เมืองกลับไปครองเมืองของตนตามปกติไม่เอาผิด
๓. จากความเหน็ดเหนื่อยของสงครามทำให้นายฟ่ายเจ้าเมืองยะหริ่ง ซึ่งแก่ชราถึงแก่กรรมในไม่กี่วันต่อมา
๔. ส่งนายเมืองชาวสงขลาไปเป็นเจ้าเมืองยะลา
๕. แต่งตั้งยูนิไซฟเป็นเจ้าเมืองยะหริ่ง

สุลต่านปัตตานีองค์ที่ ๑๕

สงขลาได้แต่งตั้งเติงกูมฮัมหมัด หรือเติงกูบือฮาร์ เป็นเจ้าเมืองปัตตานี แต่ให้ขึ้นตรงกับเจ้าเมืองสงขลาผู้เป็นบุตรของเจ้านคร ส่วนเติงกูเดวาร์ถูกส่งตัวไปช่วยราชการที่เมืองนครศรีธรรมราชคล้ายๆจะเป็นตัวประกัน

เมื่อญาติพี่น้องทราบข่าวว่าเติงกูมฮัมหมัด จะได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองปัตตานี เติงกูต่วนเมอร์นันยิวาร์พี่สาวเติงกูบังโวรและเครือญาติอื่นๆ รวมทั้งเติงกูหลงอะหมัดเจ้าเมืองบูกิต ตามมาด้วยเป็นพรวน เพราะหวังตำแหน่งอำนาจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

เติงกูมฮัมหมัด คิดจะรื้อฟื้นตำแหน่งสุลต่านปัตตานีขึ้นมาอีก เมื่อสอบถามทุกฝ่ายแล้วแม้แต่สงขลาและนครศรีธรรมราชก็ไม่ขัดข้องอันใด จึงโปรดให้สร้างวังต้นหยง ขึ้นที่ชายทะเลต่อมาเห็นว่าไม่เหมาะสมก็ไปสร้างวังที่ ๒ ที่จะบังคอกหรือวังรายาปัตตานีที่ปรากฏอยู่จนปัจจุบัน เมื่อสร้างวังเสร็จแล้วก็ราชาภิเษกเป็นสุลต่านมูฮัมหมัดซาด ซึ่งนับเป็นสุลต่านองค์ที่ ๑๕ ของปัตตานี นับว่าเป็นการเริ่มต้น สุลต่านราชวงศ์กลันตัน

ในปี พ.ศ. ๒๓๙๙ กรุงเทพฯได้แต่งตั้ง เติงกูบูเตเป็นรายาปัตตานีแทนสุลต่านที่สิ้นพระชนม์มียศตามราชทินนามไทยว่า พระยาริษิตภักดี

ต่วนตีมุงเป็นเจ้าเมืองรามัน ชื่อว่า พระยารัตนภักดี

เติงกูสุไลมาน เป็นเจ้าเมืองยะลา ชื่อว่า พระยาณรงคฤทธิภักดี

นายแว้ง ขวานครได้เป็นเจ้าเมืองหนองจิก ชื่อว่าพระยาเพชรวิภากรณฤเบศร์

เติงกูยาสาลุดดินได้เป็นเจ้าเมืองสาย ชื่อว่า พระยาสุริยสุนทรบวรภักดี

เต็งกูอับดุลกอเดร์ ผู้ช่วยเจ้าเมืองสายเป็นพระยารัตนมนตรี
เต็งกูอับดุลกอเดร์ ผู้ช่วยเจ้าเมืองสายเป็นพระยาสุริยสุนทร

เต็งกูอับดุลกอเดร์ กามารุดดิน
พระยาสุริยสุนทรวรภักดี

รายาปัตตานีราชวงศ์กัณฑ์

เมื่อเริ่มต้นสุลต่านปัตตานี องค์ที่ ๑๕ นับเป็นรายาปัตตานี องค์ที่ ๑ ราชวงศ์กัณฑ์

รายาปัตตานีองค์ที่ ๒ คือ เต็งกูบุตรครองราชย์ ๒๖ ปี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๙๘ - ๒๔๒๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕
ของกรุงเทพ

รายาปัตตานีองค์ที่ ๓ คือ เต็งกูบือฮาร์ครองราชย์ต่อมาจนถึง พ.ศ.๒๔๓๓ ก็สิ้นพระชนม์ครองราชย์ ๙ ปี

รายาปัตตานีองค์ที่ ๔ คือ เต็งกูสุไลมานฮารีฟุดดิน

สุลต่านปัตตานีองค์สุดท้าย

รายาคือราชาประจำเมืองแต่ใครจะอภิเษกฐานะยศขึ้นเป็นสุลต่านหรือไม่คงจะแล้วแต่ความสมัครใจ
หรือทีมงานช่วยขออภิเษก ดังนั้นเมื่อเอกสารไม่ปรากฏคำฉบับที่กัณฑ์เป็นสุลต่านก็ยากที่จะตีความ

เมื่อรายาปัตตานีองค์ที่ ๓ สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.๒๔๓๓ เต็งกูสุไลมานฮารีฟุดดิน มกุฎราชกุมาร
ก็ขึ้นเป็นรายาองค์ที่ ๔ แทนโดยอภิเษกเป็นสุลต่านสุไลมานฮารีฟุดดินซาคี โดยสังกัดสมุหกลาโหม กรุงเทพฯ
มีพระราชกรณียกิจดังนี้

๑. ขุดคลองปัตตานีที่คดเคี้ยวให้เป็นเส้นตรง เพื่อสะดวกแก่การเดินทางเรือในการค้าขายและดำรงชีวิต
ของประชาชนประจำวันยาว ๗ กิโลเมตรปัจจุบัน คือ คลองสุโงบารู (สุโงบ = น้ำ, คลอง, แม่น้ำ)

๒. ก่อสร้างมัสยิดใหญ่จะบังติกอ
๓. ปกครองเมืองด้วยความยุติธรรม
๔. เลียสละทรัพย์สินส่วนตัว เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ราษฎร
๕. ถิ่นพระชนม์ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ครองราชย์ ๑๐ ปี

รายาปัตตานี องค์ที่ ๕

สำหรับรายาปัตตานีองค์ที่ ๕ คือ เติงกูอับลูกอเดร์ กามารุดดิน โอรสสุลต่านองค์ที่ ๑๖ ของราชวงศ์ กลันตันและเป็นรายาปัตตานีองค์สุดท้าย ไม่ยอมรับอำนาจที่กรุงเทพฯ จะให้ตลอดชีวิตแต่ต้องมอบอำนาจการปกครองให้กรุงเทพฯ ทั้งหมดในระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้วยการรวมกลุ่มเมืองเป็นมณฑล เพราะเป็นการกีดกันไม่ให้หัวเมืองอิสระตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษและฝรั่งเศส กล่าวคือ

๑. ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ตั้งกลุ่มเมืองปักษ์ใต้ตอนเหนือเป็นมณฑลชุมพรไปแล้ว โดยมีเมืองชุมพร ไชยา หลังสวน และกาญจนดิษฐ์อยู่ในสังกัด
๒. ในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้ตั้งกลุ่มหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกเป็นมณฑลภูเก็ตไปแล้ว โดยมี ภูเก็ต กันตัง ระนอง พังงา กระบี่ อยู่ในสังกัด
๓. ในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ตั้งกลุ่มหัวเมืองภาคใต้ตอนกลางเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช โดยมีนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และหัวเมืองแขกทั้ง ๗ อยู่ในสังกัด
๔. ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้ตั้งกลุ่มหัวเมืองภาคใต้ตอนล่างเป็นมณฑลไทรบุรี โดยมี ไทรบุรี กลันตัน ตรัง กานู ปะลิส อยู่ในสังกัด
๕. ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้แยกหัวเมืองแขกทั้ง ๗ ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราชตั้งเป็นมณฑลปัตตานี โดยมีพระยาเดชาานุชิต (มรว.หนา บุนนาค)

พระยาเดชาานุชิต (มรว.หนา บุนนาค)

พระยาสุทมนัษวินิต (ปั้น สุขุม)

แต่รายองค์ที่ ๕ อาจตกข่าวไปก็ได้ มารัฐพระองค์เอาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ซึ่งพระยาสุพรรณนิวัต (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลนครศรีธรรมราชเข้าไปตรวจราชการในปัตตานีและหัวเมืองแขกอีก ๖ เมือง ทำให้รายองค์ที่ ๕ ทรงขัดขืนไม่ยอมลงนามขึ้นกับกรุงเทพฯทุกกรณีตามข้อตกลงใหม่ พระยาสุฯ จึงวางแผนจับส่งไปกักขังที่มณฑลพิษณุโลกอยู่ ๒ ปี ๙ เดือน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ก็โปรดให้ปล่อยตัวกลับปัตตานี ซึ่งในขณะนั้นหัวเมืองแขกทั้ง ๗ ได้เปลี่ยนระบบการเมืองการปกครองไปเป็นแบบกรุงเทพฯ แล้วโดยพระยามหิบาลมือกุญหมายไทยจากราชสำนักกรุงเทพฯที่มาตั้งที่ทำการอยู่ที่สงขลาในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ รายปัตตานี องค์ที่ ๕ ก็สิ้นพระชนม์

๕

เด็ว⁺ก็วัน

เด็ว⁺ก็คืน

เด็ว⁺ก็ตื่น

เด็ว⁺ก็ตาย

เด็ว⁺ลำบาก

เด็ว⁺สบาย

เด็ว⁺ก็ร้าย

เด็ว⁺ก็ดี

เด็ว⁺ต้องไป

ดูโลกหน้า

เด็ว⁺ต้องลา

จากโลกนี้

รีบเร่งทำ

แต่ความดี

อย่ารอรี

ว่าเด็ว⁺ทำ